Warszawa, dnia 29 października 2026 r.

Koalicja na Rzecz Ocalenia Polskiej Szkoły
www.ratujmyszkole.pl
krops@ratujmyszkole.pl

Ministerstwo Edukacji Narodowej
sekretariat.dwp@men.gov.pl

Stanowisko Koalicji na Rzecz Ocalenia Polskiej Szkoły

w sprawie projektu rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej zmieniającego rozporządzenie w sprawie typów szkół i placówek, w których nie tworzy się samorządu uczniowskiego (nr z wykazu prac legislacyjnych 132)

Stanowisko Koalicji na Rzecz Ocalenia Polskiej Szkoły, zrzeszającej 94 organizacje pozarządowe w przedmiocie ww. projektu jest jednoznacznie negatywne

Uzasadnienie

1. Wobec ograniczeń i specyfiki funkcjonowania uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym nałożenie obowiązku organizacji samorządu uczniowskiego z udziałem tych uczniów świadczy o rażącym braku elementarnej wiedzy ze strony projektodawcy i nierozumieniu charakteru funkcjonowania placówek szkolnictwa specjalnego wymienionych w rozporządzeniu.

W uzasadnieniu do projektu [podkr. własne] czytamy:

„Obecnie rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 26 lipca 2018 r. w sprawie typów szkół i placówek, w których nie tworzy się samorządu uczniowskiego (Dz. U. z 2023 r. poz. 2386) określa, w jakich typach szkół i placówek publicznych prowadzonych przez jednostki samorządu terytorialnego i ministrów nie tworzy się samorządu uczniowskiego. W katalogu tych wyłączeń znajdują się m.in. szkoły specjalne dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze i specjalne ośrodki wychowawcze dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz ośrodki rewalidacyjno-wychowawcze. Oznacza to, że obecnie w ww. szkołach i placówkach nie tworzy się samorządu uczniowskiego, co **osłabia możliwość angażowania się w życie szkoły lub placówki przez uczniów i wychowanków** uczęszczających do tych szkół i placówek”.

Projektodawca przyjmuje założenie, iż brak samorządu uczniowskiego w placówkach specjalnych „osłabia możliwość angażowania się w życie szkoły lub placówki przez uczniów

i wychowanków", i jako remedium proponuje nałożenie obowiązku utworzenia samorządu uczniowskiego, z sześciomiesięcznym terminem na uchwalenie pierwszego regulaminu.

Przywołajmy definicje odnoszące się do osób, których ma docelowo dotyczyć.

Zgodnie z Międzynarodową Statystyczną Klasyfikacją Chorób i Problemów Zdrowotnych ICD-10 (WHO) niepełnosprawność intelektualna w stopniu umiarkowanym [F71] odpowiada ilorazowi inteligencji ok. 35–49, a u osób dorosłych – **wiekowi umysłowemu od 6 do poniżej 9 lat**; niepełnosprawność intelektualna w stopniu znacznym [F72] – ilorazowi inteligencji ok. 20–34 i **wiekowi umysłowemu od 3 do poniżej 6 lat**.

W Międzynarodowej Statystycznej Klasyfikacji Chorób i Problemów Zdrowotnych ICD-11 czytamy z kolei, w odniesieniu do osób z umiarkowanym zaburzeniem rozwoju intelektualnego (6A00.1 Disorder of intellectual development, moderate), że [zaledwie] niektóre z nich mogą opanować podstawowe czynności samoobsługowe, domowe oraz praktyczne. Większość osób dotkniętych tym zaburzeniem wymaga znacznego i stałego wsparcia, aby w dorosłym życiu móc funkcjonować samodzielnie i podjąć zatrudnienie.

Ciężkie zaburzenie rozwoju intelektualnego (6A00.2 Disorder of intellectual development, severe) opisuje klasyfikacja ICD-11 jak stan, który charakteryzuje się znacznie poniżej przeciętnego funkcjonowania intelektualnego i zachowań adaptacyjnych, które są w przybliżeniu o cztery lub więcej odchyleń standardowych poniżej średniej. Osoby dotknięte tym zaburzeniem wykazują bardzo ograniczone zdolności językowe i zdolność do nabywania umiejętności akademickich. Mogą również mieć upośledzenia motoryczne i zazwyczaj wymagają codziennego wsparcia w nadzorowanym środowisku w celu zapewnienia odpowiedniej opieki, ale mogą nabyć podstawowe umiejętności samoobsługi dzięki intensywnemu szkoleniu.

Niepełnosprawność intelektualna w stopniu umiarkowanym wiąże się z takimi przejawami, jak: trudności w rozumieniu stosunków logicznych oraz w zrozumieniu i przestrzeganiu norm społecznych, duża wrażliwość, silna potrzeba bezpieczeństwa, problemy w posługiwaniu się mową, trudności ze zrozumieniem komunikatów innych[1].

Niepełnosprawność intelektualna w stopniu znacznym wiąże się z takimi przejawami, jak: zaburzenie koncentracji uwagi, deficyt w zakresie pamięci, wysoka wrażliwość, brak kontroli emocji[2].

Zwraca uwagę fakt, że ww. ograniczeń zupełnie nie wziął pod uwagę projektodawca, proponując obowiązkowe tworzenie samorządów uczniowskich w placówkach specjalnych.

2. Projekt pomija przesłanki ustawowe. Zgodnie z art. 85 ust. 8 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe minister właściwy do spraw oświaty i wychowania określa typy

[1] https://podyplomowestudia.eu/artykul/niepelnosprawnosc-intelektualna/
[2] Tamże.

szkół i placówek, w których nie tworzy się samorządu uczniowskiego, uwzględniając specjalną organizację nauki i metod pracy oraz względy wychowawcze, opiekuńcze i resocjalizacyjne. Uzasadnienie projektu nie wykazuje, że przesłanki te – leżące u podstaw dotychczasowego wyłączenia – przestały istnieć w szkołach i placówkach dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym. Organizacja nauki i metody pracy w tych placówkach pozostają szczególne, a względy opiekuńcze i wychowawcze nie straciły na znaczeniu.

3. Projekt nie uwzględnia wymogu art. 85 ust. 3 Prawa oświatowego, zgodnie z którym zasady wybierania i działania organów samorządu określa regulamin uchwalany przez ogół uczniów w głosowaniu równym, tajnym i powszechnym. W odniesieniu do znacznej części uczniów objętych projektem – w tym uczniów nieposługujących się mową i korzystających z metod komunikacji alternatywnej i wspomagającej – przeprowadzenie takiego głosowania w sposób odzwierciedlający rzeczywistą wolę uczniów nie jest możliwe. W praktyce regulamin i decyzje organów samorządu kształtowaliby dorośli, a deklarowana „sprawczość" uczniów pozostałaby pozorna.

Sam projektodawca dostrzega zresztą, że nie wszyscy uczniowie mogą uczestniczyć w samorządzie, skoro wyłącza z nowej regulacji uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim, uczestniczących w zajęciach rewalidacyjno-wychowawczych. Przyjęte w uzasadnieniu kryterium – realizacja podstawy programowej kształcenia ogólnego – ma jednak charakter formalny i nie odpowiada na pytanie, czy uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu znacznym są w stanie świadomie uczestniczyć w wyborach, uchwalaniu regulaminu i pracach organów samorządu.

4. Opinie praktyków z grona pracowników kilku wyspecjalizowanych placówek szkolnictwa specjalnego – terapeutów i pedagogów specjalnych oraz personelu zarządzającego - wskazują na:

- brak realizmu autorów projektu rozporządzenia w ocenie możliwości uczniów z ww. niepełnosprawnościami, u których występują istotne trudności w rozumieniu sytuacji społecznych oraz w rozumieniu i przestrzeganiu norm społecznych,

- w związku z nowymi sytuacjami z udziałem uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym – możliwe zaistnienie niewystępujących obecnie w szkołach i placówkach objętych projektem sytuacji nadmiernego stresu, konfrontacji, nieznanych wymagań, rywalizacji np. podczas wyborów do samorządów, głosowań, zebrań itp., który może wywoływać nieprzewidywany, groźny wpływ na psychikę uczniów wobec ich szczególnej potrzeby bezpieczeństwa, akceptacji, wysokiej wrażliwości i ograniczonej samokontroli emocji,

- błędne rozpoznanie zasad codziennego funkcjonowania placówek szkolnictwa specjalnego i celów ich istnienia, skupionych na nauce usamodzielniania i realizacji podstawowych potrzeb uczniów,

- oderwanie idei samorządności od rzeczywistości w tych szkołach, która nawet w placówkach, do których uczęszczają uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, sprowadza się do bardzo ograniczonych form aktywności – według opinii pracowników szkół specjalnych często wyłącznie do organizacji imprez szkolnych, jak dyskoteki,

- możliwe komplikacje życia szkolnego specjalistycznych placówek poddanych dodatkowym ograniczeniom poprzez wdrożenie odnośnego obowiązku powołania samorządu i procedur związanych z jego wnioskami i opiniami,

- możliwe powstanie zbędnej presji na dyrektorów placówek i pedagogów specjalnych przy rozbudzeniu fikcji poczucia sprawczości uczniów oraz dochodzeniu uprawnień samorządu przez rodziców uczniów oraz działaczy, skupionych w organizacjach pozarządowych działających na rzecz osób z niepełnosprawnościami,

- możliwy nadmierny wpływ przedstawicieli zewnętrznych NGO na życie szkoły pod pozorem pomocy we wdrażaniu wsparcia wdrożeniowego dla kadry i opiekunów samorządów oraz przy jednoczesnej ograniczonej umiejętności weryfikacji faktów oraz wiarygodności intencji osób z zewnątrz przez uczniów, oraz niewinności, ufności, potrzebie akceptacji i podatności na manipulację właściwej osobom z niepełnosprawnością intelektualną.

5. W uzasadnieniu do projektu rozporządzenia jako jeden z powodów wprowadzenia zmian podkreśla się ich **związek z projektem *Reformy26. Kompas Jutra* i wzmacnianiem „sprawczości”**:

„należy wskazać, że wprowadzenie obowiązku tworzenia samorządów uczniowskich w szkołach specjalnych dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych i specjalnych ośrodkach wychowawczych dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz ośrodkach rewalidacyjno-wychowawczych **wpisuje się w założenia *Reformy26 Kompas Jutra,* które przewidują wzmacnianie poczucia sprawczości wśród uczniów**. Rozwijanie tej **sprawczości zostało ponadto przewidziane jako jeden z kluczowych obszarów obowiązującej od roku szkolnego 2026/2027 podstawy programowej** kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym (…).”

Opinie pracowników szkół specjalnych podkreślały inne liczne możliwe formy realizacji idei sprawczości, realizowane na co dzień w placówkach specjalnych od wielu lat z wielkim powodzeniem, a w takiej skali rzadko spotykane w szkolnictwie ogólnodostępnym, których zupełnie nie wziął pod uwagę projektodawca, forsując pomysł implementowania samorządów uczniowskich.

Metodami aktywizującymi sprawczość uczniów, dostosowanymi do ich realnych możliwości, są np. liczne codzienne zajęcia m.in. w ramach arteterapii i plastykoterapii – zajęcia muzyczne, chóralne, parateatralne, wystawiennicze, plastyczne o bardzo różnorodnej formie

(np. ceramiczne, tkackie, malowanie na różnych podłożach, malowanie całymi dłońmi i stopami; szycie itp.), także połączone z wychodzeniem na zewnątrz i integrujące ze środowiskiem szkół ogólnodostępnych, poprzez występy i prezentacje dla rodziców, w domach kultury, w innych szkołach itp.

Podkreślenie unikalnych rozwiązań i oryginalnej skutecznej drogi do sprawczości realizowanej w placówkach specjalnych jest daleko bardziej wskazane niż mechaniczne przenoszenie wzorców stosowanych w szkolnictwie ogólnodostępnym, które ucieleśnia proponowane rozporządzenie, a które mogą przynieść wiele negatywnych nieprzewidywalnych skutków.

Opisane formy zajęć pozwalają uczniom doświadczać sprawczości na miarę ich rzeczywistych możliwości – bez fikcji formalnych procedur przedstawicielskich.

6. Nie przekonuje także odwoływanie się przez zwolenników projektu do Konwencji o prawach dziecka. Jej art. 12 ust. 1 przyznaje prawo do swobodnego wyrażania własnych poglądów dziecku, „które jest zdolne do kształtowania swych własnych poglądów", i nakazuje przyjmować te poglądy „z należytą wagą, stosownie do wieku oraz dojrzałości dziecka". Konwencja zakłada zatem rozwiązania stopniowalne, dostosowane do możliwości dziecka, a nie jednolity obowiązek tworzenia sformalizowanych struktur przedstawicielskich bez względu na te możliwości[3].

[3] Artykuł 12 ust. 1 Konwencji o prawach dziecka (ogłoszonej w Dz. U. z 1991 r. nr 120, poz. 526) stanowi: „Państwa-Strony zapewniają dziecku, które jest zdolne do kształtowania swych własnych poglądów, prawo do swobodnego wyrażania własnych poglądów we wszystkich sprawach dotyczących dziecka, przyjmując je z należytą wagą, stosownie do wieku oraz dojrzałość dziecka".

Podsumowanie

Koalicja postuluje utrzymanie obecnego wyłączenia i opiniuje projekt negatywnie.

Gdyby jednak projektodawca uznał zmianę stanu prawnego za konieczną, właściwym kierunkiem – wymagającym zmiany art. 85 ust. 8 Prawa oświatowego – byłoby rozwiązanie fakultatywne: dopuszczenie utworzenia samorządu uczniowskiego lub innej, dostosowanej do możliwości uczniów formy ich reprezentacji w tych szkołach i placówkach, w których dyrektor – po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej i rady rodziców – uzna to za możliwe i służące uczniom. Rozwiązanie takie szanuje wiedzę pedagogów specjalnych o możliwościach konkretnych uczniów, prawo rodziców do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami (art. 48 ust. 1 Konstytucji RP) oraz zasadę pomocniczości.

Koordynatorzy Koalicji na Rzecz Ocalenia Polskiej Szkoły
zrzeszającej 94 organizacje społeczne

Hanna Dobrowolska, Ruch Ochrony Szkoły

Agnieszka Pawlik-Regulska, Stowarzyszenie Nauczycieli i Pracowników Oświaty „Nauczyciele dla Wolności”

mec. Marek Puzio, Fundacja Instytut na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris

Elżbieta Lachman, Polskie Forum Rodziców

dr Zbigniew Barciński, Stowarzyszenie Pedagogów NATAN